

i u više navrata po vlastitom izboru odgovarao. Autorica je, međutim, i na tom području odlučno razdvojila žito od kukolja. Prema strogim i dosljednim povijesno-umjetničkim kriterijima izdvojila je dio koji predstavlja vrhunce osobnog (ali istovremeno i općeg) stila od udjela puke rutine.

Najoriginalnije poglavlje knjige svakako je ono posvećeno ciklusu slika i crteža koji su imali predstavljati likovni korelativ »jugoslavenskog mita«. Riječ je o djelima iz drugog desetljeća, najčešće izlaganima zajedno s Meštrovićevim kipovima, na manifestacijama grupe »Medulić« ili na rimskoj izložbi u srpskom paviljonu. Izričitom nacionalizmu i monumentalizmu takvih slika i kipova Uskokovića nalazi pandan u onodobnoj njemačkoj umjetnosti, a kao naročito određen slučaj recepcije ističe Meštrovićev »Kosovski hram«, koji bi formalno i ideološki proizlazio iz Metznerove skulpture. Možda je digresija o Meštroviću preopširna kao što je i prikazivanje odgovarajuće njemačke situacije odveć sustavno i detaljno za potrebe ovakve monografije. Shvatljivo je, međutim, da je zbog relativne novosti svojih te-

za autorica potražila što obilniju dokumentaciju i što rječitije argumente.

Učestalo pozivanje na teoretsku literaturu s njemačkog govornog područja također se daje opravdati dosadašnjim zanemarivanjem takve građe u našoj povijesti umjetnosti. Uvjerljivo su navedene mnoge bitne komponente Račkijeva izražajnog rječnika, a posebno dobro obrađene relacije s Jettmarom i Hodlerom, premda možemo primijetiti da je poglavlje o vezama i izvorima po svojoj akribiji prikladnije zahtjevima disertacije negoli monografskoj namjeni knjige, to više što kompoziciono dolazi pred sam zaključak. Unatoč takvim i sličnim mogućim primjedbama nije pretjerano reći da je interpretacija Jelene Uskoković po prvi put postavila djelo Mirka Račkog na odgovarajuće mjesto. Odmjerenost i vjerodostojnost njezinih sudova osigurava određenom broju slika i crteža ključan i nemimolazan položaj u povijesti. Ostavljajući na marginama sve ono efermerno i pomodno, izvršila je neophodno potrebnu valorizaciju, prema kojoj je umjetnička »aktiva« Račkoga u knjizi dostojno predstavljena.

veselko
tenžera
ivan
lovrenčić
tonko
maroević

Možemo reći da je biblioteka grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne biblioteke sretno startala knjigom o crtežima Ivana Lovrenčića. Tim je činom, naime, odana počast autentičnom umjetniku nesumnjive popularnosti, a publici je pružena prilika da potpunije upozna djelo rasnog crtača, često iz manje poznatih pa čak i neočekivanih aspekata. Izdanje nije ni standardna povijesno-umjetnička monografija (s iscrpnim popisom radova i strogom znanstvenom aparaturom) a ni puki album ilustracija, popraćen neobvezatnim ili poetičnim komentaram. Ova knjiga, međutim, okuplja sve važnije biografske i bibliografske podatke; kroz slike nas vodi (dvojezično objavljen) poticajan i temperamentan tekst Veselka Tanžere, a grafičko oblikovanje Alfreda Pala (apostrofirano glavnom nagradom za opremu na beogradskom Sajmu knjiga) pretvorilo je ediciju u svetkovinu »skromne raskoši« — posebno primjerene Lovrenčiću kao slikaru »raskošne skromnosti«.

Na 175 stranica raspoređeno je više od 150 reprodukcija i vinjeta, od kojih je dvadesetak velikih tabli otisnuto u više boja, a pridodana je i jedna originalna grafika s potpisom autora. Dakle, knjiga za ljubitelje, bibliofile i kolekcionare, ali dostupna i većini onih kojima su crteži privlačni a originali preskupi.

Lovrenčićeva omiljenost temelji se na nedvojbeno kolektivnom ishodištu njegove umjetnosti, na prepoznatljivim znakovima i atributima prirode, ambijenta i svakidašnjeg života. U vremenima sumnji i eksperimenata, on se znao zadržati na elementarnosti koju je našao u svojem zavičaju i ograničiti na najškratija sredstva, poput olovke i tuša, uvjeren kako dubinom koncentracije može i ono obično preobra-

titi u magično, a efemerno uzdignuti i do simboličnog i trajnog. Njegova je linija — čas odlučna čas treperava — pravi korelativ neposrednog odnosa prema stvarima, odnosno vjerodostojan medij bezazlenog i prvotnog pristupa zagonetki postojanja. Takvom je umjetniku književnik Veselko Tenžera prišao s opravdanom pristranošću, nastojeći očitati njegovu poetiku u skladu s vlastitim načelima.

Da bi objasnio Lovrenčićev svjetonazor, Tenžera ga stavlja u najšire, globalne okvire: u trenutku njegova javljanja nalazi općenito jaku sklonost prema »filozofiji prolaznosti«, a u prostoru njegova sazrijevanja otkriva kontinuitet »filozofije tihog života«, odnosno pastore. Na taj način stvara odgovarajući koordinatni sustav u kojemu se drevna sjevernohrvatska tradicija može poklopiti sa živom evropskom suvremenosti.

Da bi protumačio Lovrenčićev likovni idiom Tenžera inzistira na jednostavnosti crtačeva materijala i na izravnosti njegova rukopisa: »crtež je najautentičniji signal bića«. Spominje pri tom nemimoilazna iskustva grupe »Zemlja« i upućuje na (sasvim autonoman) paralelizam s naivnim slikarstvom. Osim toga, pisac ispravno uočava postupan rast prostornih istraživanja u Lovrenčićevim kadrovima, aludirajući na sličnosti sa sekvencama stripa.

Posebno je sretna i primjerena dosjetka o »sintagmatskom karakteru crtačevih znakova« i o »idiogramskim svojstvima« Lovrenčićevih likova — to jest, o cjelovitom slikovnom pismu, koje umjetnik trajno varira i upotpunjuje. U tom su »ključu« sustavno analizirani karakteristični crtačevi ciklusi (*Zanati, Ki-*

še, Maske), a naročita je pažnja posvećena dosad manje uočenim i proučavanim erotskim motivima.

Prihvatljiva je i piščeva misao kako su spontanost i pučki duh također svojevrstne tekovine modernizma, te tako Lovrenčićev stav posredno proishodi iz iskustava suvremene umjetnosti, a nije riječ o pukom pasatizmu ili anakronizmu. Umjesna je u tom kontekstu zamjena pojma »mrtve prirode« poticajnijim nazivima »tihog života« ili »tihožitja«, jer više vuku na zagorske korijene negoli na akademsku tradiciju. Ipak, ideju (ili čak tezu) o endemičnosti Lovrenčićeva djela trebalo bi detaljnije razraditi nego što je u ovoj knjizi učinjeno, a posebno vrijedi raspraviti pitanja umjetnikovih početaka, što je ovdje samo dodirnuti. Uz to, ne možemo se složiti s ocjenom kasnih pedesetih godina u našoj sredini kao »dogmatičnog opredjeljenja za apstrakciju«, jer takav nije bio kontekst u koji je Lovrenčićevo djelo urastalo i na stanovit ga način mijenjalo — dakako, s odgovarajućeg razmaka, koji ne zahtijeva priznanja aktivističkih zasluga ili prioriteta.

Sigurno je da Tenžera nije ni imao ambicije »iscrpati« problematiku, te da je crtačev opus otvoren mogućnostima i drugačijega čitanja; prije svega sustavnim genetskim i morfološkim analizama. Ali je neporecivo da je on sačinio gust i protočan tekst, koji nadahnuto i uspješno tumači mnoge aspekte jednoga iznimnog umjetničkog ostvarenja. Kad pridodamo tome adekvatan slikovni materijal, dobar prijelom i uspješan tisak, možemo zaključiti da smo dobili knjigu kakvu Lovrenčić zaslužuje i kakva je široj javnosti potrebna.